

Çölüň alyşlyklaryna pyşyrdan tilki: Erwin Rommel

Category: Kitapcy, Taryhy şahslar

написано kitapcy | 24 января, 2025

Çölüň alyşlyklaryna pyşyrdan tilki: Erwin Rommel ÇÖLÜŇ

ALYSYKLARYNA PYŞYRDAN TILKI: ERWIN ROMMEL

Ölümide ömri ýaly sensassion bolan nemes serkerdesiniň kyssasy Germaniyadan kän uzakda Afrikanyň ýakyp-ýandyryjy yssysynyň astynda başlapdy.

Faşistik Germaniyanyň taryhynda ýagşylykda ýatlanýan ýeke şahsyyet ýok.

Adamzat taryhynyň gören iň zalym dolandyrys formalarynyň biri hökmünde kabul edilen gitlerçi diktaturada Rommeliň ady bolsa bulardan aýratyn öwrenilmäge mynasyp.

Gitleri öldürmäge synanyşandygy (belki-de, synanşypdyr diýen ýöne bir çaklamasy) sebäpli simpatiya bilen garalýan Erwin Rommeliň ömri we ölümü häli-hazırılerem syrlylygynda galýar.

Onuň Afrikadaky görüş ýoly, liderlik garaýsy we faşistik partiýanyň arasyndaky ýolbaşçylardan tapawutlanýan iş

metodikasy ünsi özüne çekmegini başarıypdy.
Biziň günlerimizde häzirem ABŞ-daky we Ýewropadaky barlagçylaryň köp sanlysy Rommel hakda täze-täze makalalary ýazýarlar.

Hatda Golliwudda nasistleriň arasynda başgaça görkezilýän ýeke-täk nemesiň Rommel bolmagy nemesleriň belli bir derejede wyždanlaryny aklamagyna sebäp bolýar.

Ölumi-de ömri deý sensassion bolan nemes serkerdesiniň kyssasy Germaniyadan kän uzakda Afrikanyň ýakyp-ýandyryjy yssysynyň astynda başlapdy.

• **Rommeliň sergüzeşti**

1891-nji ýylyň 15-nji noýabrynda dört çagaly maşgalanyň ikinji çagasy bolup, Ulmda dünýä indi. Maşgalasynyň oña beren doly ady Erwin Johannes Eugen Rommeldi.

Kakasy-da matematika mugallymy bolan Rommeliň matematikadan uçursyz zehinligi bilen tapawutlanýardy, emma ylmy taýdan welin o diýen ukyp-başarnykly okuwy däldi.

Onuň bu ýagdaýyny duýan maşgalasyny ony sporta gönükdirdi. Gimnastika ugrundan giden Rommel 16 ýaşyndaka öz höwesi bilen goşunyn hataryna goşuldy.

Maşgalasy diňe aristokratlaryň kabul edilýän gwardiyá geçmegine garaşsa, Rommelij gözü harby toplardan başga zady görenokdy.

Yetisigi pes Rommel harby durmuşynda we okuw sapaklaryny ortagürp derejä hem çykaryp bilmedi, muňa garamazdan serkerdeleri onuň üýtgeşik zehininiň bardygyny syzypdylar.

Okuw sapaklarynda tapawutlanyp gidibermeyän ýaş Rommel türgenleşik meýdanlarynda az duş gelinýän liderlik ukyplarynyň bardygyny görkezip bilyärdi.

Birinji jahan urşunyň ilkinji aýlarynda ýaralanandygy sebäpli wagtyndan öñ harby gullukdan boşadylan Rommel az wagtyň içinde bejergisini tamamlap, front meýdanyna dolandy.

Rommeliň adyny birinji eşitdirjek üýtgeşmesi mundan soñ bolup geçdi, çünkü 1915-nji ýylda goşuna dolananda bu gezek öz rotasyna serkerdelik edip başlapdy.

Rommeliň rotasynyň hem bolan fronty fransuzlaryň töwerekleyín hüjümi bilen gabawa alyndy.

Bu gabawy duýan ýeke-täk nemes serkerdesi Rommeli we ol gabawy böwsüp, fransuzlaryň doly ýeňiš gazanmagyna ýol bermedi.

Bu üstünlik arkaly Argonne hem wzwod serkerdesi bolupdy, emma Rommeliň liderlik etmek meselesindäki okgunlylygy ony söweş meýdanynda duşmanyň açyk nyşanasyna düşürýärdi.

1917-nji ýylyň oktýabr aýynda bu gezek aýagyndan ýaralanyp, gaýtadan gospitala ugradyldy.

Urşuň soňy golaýlap gelýärkä Rommel gospitaldan çykdy, bu gezek ol Rumyniýa frontuna ýollandı.

Bu frontda Rommel has öň görmedik uruş düzgüni bilen garşylaşdy. Ol belli bir derejede gerilla taktikasy diýip boljak «ur-da gaç» operasiýalaryny üns bilen yzarlady.

Garamagyndaky rotalary ownuk toparlara bölüp, köptaraply operasiýalary dolandırma tejribesini edindi, bu tejribe bilen ol Afrikada ýeňiňden ýeňiše äkitjek strategiýanyň düýbüni tutupdy.

Rommel gabaraly we koordinasiýasız tradision düzgüniň ýerine çakgan, çeýe we döredijilikli uruş modelini oýlap tapdy.

• **Rommeliň Afrika başdan geçirmesi**

Ikinji jahan ursunyň gyzgalaňly dowam edýän günlerinde Adolf Gitler Rommeli Afrika goşun birikmeleriniň serkerdebasysy edip belledi.

Şeytmäge başga bir esasy sebäp Gitleriň oña bolan garaýsydy.

Gitler uruş gahrymany Rommele haýsy goşun birikmesine ýolbaşylyk edesiň gelýändigini soranda, Rommel şobada tank birikmeleriniň başyna geçmek isleýändigini aýdypdyr.

Afrika gitmezden öň 1940-njy ýylda Belgiýanyň we Fransiýanyň üstüne edilen hüjümlerde uly hyzmatlary bitiren Rommel iňlisleriň «Matilda» kysymly tank güýçlerine garşı bütinley şahsy ukyp-başarnygy gazanan ýeňişleri iňlis tanklary hakyndaky rowaýatpisint gep-gürrüňleriň aradan aýrylmagyna getirdi.

Iňlisleriň Dunkirke garşıy başlan operasiýasynda kanalyň günorta tarapynda Rommeliň tanklary 6 müň 849 ýesir aldy we 48 «Matilda» tankyyny ýol etdi.

Üstesine bu üstünlik bary-yogy bir günde gazanylypdy. Yzysüre gelen aylarda bolup geçen Somme söweşinde bu gezek 12 müň 674 iňlisi ýesir aldy.

Iň möhümi bolsa, Çerbourgda bolan çaknyşyklarda Rommeliň tank birlikleri 97 müň fransuz esgerini ýaraglary bilen bile ýesir aldy.

Bu Fransiýanyň azat bolmagy üçin iň soňkuja umytalarynyň hem ýok bolýandygyny aňladýardı.

Rommel dem salymda Berliniň iň beýik gahrymanyna öwrüldi.

Şeýle üýtgeşmeleriň bolýan wagtynda ýaran güýçlerden İtaliýa, esasanam Sirenaýka ýaly ýerlerde iňlisleriň önünde diýseň kyn ýagdaýa düşüpdi.

Mussolininiň uly umyt bilen bellän marşaly Rodolfo Graziani Afrikada urgy üstüne urgy alýardı.

Afrikada urşy ýeňiş bilen tamamlamagyň öňüsyrasynda bolan Antanta güýçleriniň işi pyrrykdy.

Beýleki bir ýandan iňlisleriň indiki maksadynyň Tripolini almakdygy bellidi. Gitler muňa päsgel bermek maksady bilen gorag halkasyny gurmagy makul bildi.

1941-nji ýylyň 3-nji fewralynda «Deutsches Afrikakorps» ady bilen tanalýan Afrika güýçleriniň başyna Rommel bellendi.

12-nji fewralda Rommel sessiz-üýnsiz Afrika aýak basdy. Rommeliň birlikleri birinji nobatda Sirenaýkadaky iňlis howpuny aradan aýyrdы. Yzyndan Tobrukdaqy iňlis güýçlerini derbi-dagyn etmegi başardы.

1942-nji ýylda Tunisde ýerleşen Rommele gazanan üstünlikleri üçin Berlin tarapyndan «Rysar haçy» berildi.

Rommeliň ýeňisleriniň yzysüre Angliýada Obşinalar palatasy toplandy we Çerçillden bolýan zatlar hakda doly maglumat bermek talap edildi.

Münbere çykan Çerçill Rommel hakda şeýle diýdi:

– Güýçlerimiz Antanta güýçlerinden kän öñdedi. Elli müni nemes togsan dokuz müň adama garşıy yüz müňden gowrak esgerimiz bardy. Üpjünçilik taýdanam ýagdaýymyz gowudy we täze

toplarymyzy fronta sürüpdik. Muňa garamazdan Tobruk goragymyz bir günde çökdi. Duşman bilen aramyzy 200 km daşlykda saklap, Marsa Matruha çenli çekildik. Rommel diýilýän adam baş günden soñ ýene garşymyza çykdy. Uruşmadan ikilenç gaçyp Müsüriň El Alemeýn diýilýän ýerine çenli yza çekilmäge mejbur bolduk. Ullakan 5-nji goşun birikmämize näme boldy, düşünemok?..

(Seret: Paul Karrel – «Rommel Çöl Tilkisi»)

Birliklerini kenarýaka ýerde ýerleşdiren Rommel içlere aralaşmagyň ýerine «ur-da gaç» taktikasy bilen iňlis birliklerine uly ýitgileri çekdirdi.

Çöli eliniň aýasy ýaly bilyän Rommele duşmanlary «Çöl tilkisi», nemesler bolsa «Çöl panseri» lakanyny beripdi.

• Terakt we syýasy ýkylyş

Rommeliň Afrikada gazanan ýeňişlerinden soñ Gitler oňa ýene bir jogapkärli wezipäni ynandy. Nemesleriň iň uly ýarany Mussolini Italiýada häkimiyétini elden gidermegiň öň ýanynda durdy.

Rommel indi Italiýa gidip gerekli öňüni alyş çärelerini almalydy, emma Rommel hakda ýaýran gep-gybatlardan soñ Gitler bu kararyndan el çekip, ony 1944-nji ýylyň ýanwarynda Demirgazyk Fransiýa ýollady.

Rommel bu ýerde bolanda ABŞ Normandiýada giň gerimli halas ediş operasiýasyny başlajak bolup ýordi.

Şol ýylyň 17-nji iýunynda bolup geçen howa hüjümünde awtoulagy nyşana alnan Rommel kellesinden ýaralandı. Alan şikesini bejertmek üçinem Berline ugradyldy.

Afrikada gazanan ýeňişleri arkaly heniz dirijä duşmanlarynyň arasynda diri rowaýata öwrülen Rommeliň ölümü-de sarsgyň döretti.

Iňlisleriň 1941-nji ýylda Afrikada ýeňiş gazanjak bolup durka, ýeňilmeginiň ýeke-täk düşündiriş bardy: Çöl tilkisi Rommel.

Onuň bu ýeňisi uruşyň Afrikada iki ýyl, esasy gury ýerde bolsa dört ýyl uzamagyna getirdi. Ýöne Rommeli ýok edesi gelýän diňe iňlisler dälde.

Onuň günbe-günden artýan şöhraty duşmanlarynyň sanyny

Berlinde-de ep-esli köpeldipdi.

1944-nji ýylyň iýulynda Rommeliň ady Gitleri agdarmak isleýän toparyň arasynda görkezildi. Ýogsam bolmasa Rommel syýasat bilen hiç bir babatda gyzyklanýan adam däldi, onuň bar bileni-biteni front meýdanydy.

Belkäm şonuň üçindir, onuň Berlinde özüne garşy herekete geçen toparyň bardygyn dan habary-da ýokdy.

7-nji oktýabrd a Marşal Wilgelm Keýtel telefon arkaly jaň edip, Gitleriň Berlinde geçirjek ýygnagyna gatnaşmagyny teklip etdi. Bejergiden soň Ulme giden Rommeli ýörite otly Berline getirmelidi, emma heniz ýaralary bitip ýetişmedik Rommel bu teklipden sypaýylyk bilen yüz öwürdi.

Şondan soň general Burgdorf Rommeliň öýüne gelip oňa Berlinde kimdir birileriniň 20-nji iýulda Gitleriň janyna kast etmäge synanyşanlaryň arasynda adynyň bardygyny habar berdi.

Rommel Gündogar frontynyň serkerdebaşsy wezipesine geçmäge garaşyp ýördi. Beýleki bir ýandan Gitleriň garşysyna gurnalan terakt üstünlikli geçen bolsa, olaryň özünü Gitleriň ýerine goýmak isleýändiklerini eşitdi.

Elbetde, Gitleriňem bu plandan habary bardy, meseleden habarsyz galan ýeke-täk kişi bolsa Rommeliň özüdi.

Az wagtdan soň Gitlerden Rommele hat geldi. Rommel aýalyna ýagdaýy şeýle düşündirdi:

— Hoşlaşmaga geldim. Gitler maňa derman ugradypdyr. Eger islesem, muny inžektirleme ýoly bilen berip biljekdiklerinem aýtdylar. Üç sekundta täsirini görkezýän zäher... Tersine bolanda halk sudunda jogapkärçilige çekilenimden soň atymaly bolaryn.

(Seret: Lewin R: Rommel as Military Commander London: Batsford)

Maşgalasynyň gaçmagy ýa-da suda çykmagy ündelenem bolsa, Rommel munuň mümkün däldigini bilyärdi, çünkü Gestapo onuň öýuniň töweregini bireýyäm gabawa alypdy.

«Afrika Krops» harby lybasyny geýen Rommel maşgalasy bilen hoşlaşandan soň öýünden çykdy. Awtooulagy bilen birnäçe yüz metr ýöränden soň açık meýdana geldi.

Rommel kömekçisini we sürüjisini awtooulagdan düşürdi. On

minuda golaý wagtdan soň gapy açylanda Nasistik Germaniýanyň iň güýçli serkerdesi Rommeliň jansyz bedeni awtoulagda süýnüp ýatyrdy.

1944-nji ýylyň 15-nji noýabrynda operasiýanyň şowly geçendigini eşiden Gitler döwlet derejesinde ýas yqlan etdi we Rommel uly harby dabara bilen jaýlamagy buýurdy.

Rommel çüýrän häkimiýet sistemasında gahrymanlaryňam güýç söweşinde pida bolup biljekdiginin iň aýdyň mysalydy.

Mehmet Mazlum ÇELIK.

celikmehmedmazlum@gmail.com

19.08.2021 ý. Taryhy şahslar